

Araştırma Makalesi/Research Article

ALLAH'IN KILICI İLE FAZİLET GÜNEŞİ ARASINDA: KA'B B. ZÜHEYR'İN VE BÛSİRÎ'NİN BÛRDE'Sİ HAKKINDA BİR MUKAYESE

Between the Sword of Allah and the Sun of Virtue: A Comparative Study of Ka'b b. Zuhayr's and Bûsîrî's Burda

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ

İstanbul Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi

İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü

bunyamin.aycicegi@istanbul.edu.tr

İstanbul/TÜRKİYE

ORCID

Geliş Tarihi / Received Date: 09.02.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date: 10.03.2025

Yayın Tarihi / Published Date: 30.04.2025

Atıf/Citation

Ayçiçeği, Bünyamin. "Allah'ın Kılıcı ile Fazilet Güneşi Arasında: Ka'b b. Zühayr'ın ve Bûsîrî'nin Bûrde'si Hakkında Bir Mukayese". *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]* 11/22 (Bahar 2025), 32-54.

10.28981/hikmet.1636178

Hakem Değerlendirmesi:

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Kör Hakem

Çıkar Çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek:

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Benzerlik Taraması:

Bu makale turnitin programında taranmıştır.

Etik beyan:

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Lisans:

CC BY-NC 4.0

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve

Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE

(Committee on Publication Ethics)'un

Editör ve Yazarlar için yayımlanmış

olduğu uluslararası standartlar dikkate

alınmıştır.

ÖZ

İslamî Türk ve Arap şiirinde, Hz. Peygamber için yazılan şiirlerin ayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Özellikle Arap şiirinde yer alan "medâihü'n-nebeviyye" türündeki şiirler, diğer Müslüman milletlerin edebiyatlarını etkilemiş, Türk şiirinde de Hz. Peygamber etrafında şekillenecek nazım türlerinin kaynağını oluşturmıştır. Şüphesiz hem İslamî Türk edebiyatında hem de Arap edebiyatında Hz. Peygamber'le ilgili şiir literatürünü derinden etkileyen ve bu literatürün şekillenmesinde tesir sahibi olan ilk Arapça şiir, Ka'b b. Zühayr'ın (ö. 645?) *Kasîde-i Bürde'si* ile bu kasideden yaklaşık 600 sene sonra kaleme alınan Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde'si*dir. Bu çalışmada öncelikle, *Kasîde-i Bürde* denildiği vakit akla ilk gelen şiir Bânet Su'âd ve şairi Ka'b b. Zühayr; ardından İmam Bûsîrî ve kasidesi hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında her iki kasidenin mukayese alanını oluşturabilmek amacıyla Türk ve Arap şiirinde nazım şekli ve türü hakkında bazı hususlara mukayeseli şekilde temas edilmiştir. Ka'b b. Zühayr'ın ve Bûsîrî'nin *Bürde*'lerinin ihtiva ettiği konular üzerinde durulmuş, her iki kasidenin de hangi nazım türüne dâhil edilebileceği hususu tartışılmıştır. Son olarak *Bürde*'lerde nasıl bir Hz. Peygamber imajının çizildiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ka'b b. Zühayr, Bûsîrî, *Kasîde-i Bürde*, Hz. Peygamber, Nazım Türü, Mukayese.

ABSTRACT

In Islamic Turkish and Arabic poetry, the poems written in praise of the Prophet Muhammad hold a distinct place and importance. Particularly, the genre of "madâ'ih al-nabawiyah" in Arabic poetry has influenced the literary traditions of other Muslim nations and served as the source for poetic forms centered around the Prophet Muhammad in Turkish poetry. Undoubtedly, the first Arabic poem to profoundly impact both Islamic Turkish literature and Arabic literature, shaping the literature related to the Prophet, is Ka'b b. Zuhayr's *Qasîdat al-Burda*, followed by al-Bûsîrî's *Qasîdat al-Burda*, written approximately six centuries after Ka'b b. Zuhayr's. This study first examines the poem *Bânat Su'âd* and its poet Ka'b b. Zuhayr, which is the most immediately associated work when *Qasîdat al-Burda* is mentioned. Then, it provides information about Imam al-Bûsîrî and his *Qasîda*. In order to establish a comparative framework for the analysis of both *Qasîdas*, certain aspects of the poetic form and genre in both Turkish and Arabic poetry are discussed. The study also addresses the themes present in the *Burda* poems of both Ka'b b. Zuhayr and al-Bûsîrî, and examines the poetic forms to which each of the *Qasîdas* might belong. Finally, the study aims to explore the image of the Prophet Muhammad depicted in the *Burda* poems.

Keywords: Ka'b b. Zuhayr, Bûsîrî, *Qasîdat al-Burda*, Prophet Muhammad, Verse Type, Comparison.

Giriş

Ka'b b. Züheyr'in *Kasîde-i Bürde'si*

Ka'b b. Züheyr (ö. 645?), “mu'allaka” şairlerinden Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın (ö. 609?) oğludur. Tam adı Ka'b b. Züheyr b. Ebî Sülmâ el Müzenî'dir. Babasından başka dedesi Ebû Sülmâ, kardeşi Büceyr, oğlu Ukbe, torunları Avvâm ve Kureyd; halaları Hansâ ile Sülmâ da şairdir (Savran, 2001, 24/7; Demirayak, 2009b, 167). Böylece Ka'b'ın şair bir toplumda, neredeyse her ferdi şair olan bir ailede neşet ettiği söylenebilir.

Cahiliye döneminde Ka'b b. Züheyr, Hz. Peygamber'i ve müslüman olan kardeşi Büceyr'i eleştiren bir yergi şiiri kaleme almış, bu şiirin oluşturduğu hakaret ortamı sebebiyle Hz. Peygamber tarafından ölüm cezasına çarptırılmıştır. Bu olay bazı kaynaklarda özetle şu şekilde anlatılmaktadır: Züheyr b. Ebî Sülmâ yaşadığı dönemde, âhir zamanda bir peygamber geleceğini ve geliş vaktinin yaklaştığını ehl-i kitaptan işitir. Bir gece rüyasında, gökyüzünden bir ip sarkıtıldığını lakin bu ipe uzanamadığını görür. Bu rüyayı, kendisinin Hz. Peygamber'e erişemeyeceğine yorar. Çocuklarına da gelecek olan peygambere iman etmelerini vasiyet eder. Bir gün Ka'b ile kardeşi Büceyr, Medine'ye yakın bir mevki olan Ebraku'l-Azzâf denilen yerde koyunları otlatmaktadır. O sıralarda, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret ettiği haberi yayılmıştır. Büceyr de bu durumun hakikatini araştırmak için Medine'ye gitmek istediğini söyleyerek Ka'b'ı sürünün başında bırakıp yola çıkar. Medine'ye varan Büceyr, Hz. Peygamber'le görüşükten sonra iman etmiş, bunu haber alan Ka'b da kardeşini ve sahabeleri yeren bir şiir inşâd etmiştir. Bu şiirin ikinci beytinde Ka'b'ın kardeşine hitaben, “Sen, Me'mûn'la (Hz. Peygamber'le) doyurucu bir kadeh içtin, Me'mûn sana daha çok içirerek seni kendinden geçirdi -yoldan çıkardı- (Demirayak, 2009b, 109-110).”

(شَرِبْتَ مَعَ الْمَأْمُونِ كَأْسًا رَوِيَّةً / فَأَنْهَكَ الْمَأْمُونُ مِنْهَا وَعَلَا) dediği Hz. Peygamber'e ulaşır. Hz. Peygamber, kendisinin “emîn” olduğunu ve doğru söz sahibi olmakla iştihar ettiğini ifade ederek buna dil uzatılması sebebiyle Ka'b'ın katline ferman verir. Çünkü Hz. Peygamber, Kur'an'ın tebliği ve bütün insanlığa tek harfi bile değiştirilmeden dosdoğru şekilde aktarılması hususunda vazifeli olması, bu görevinin gereği olarak da yalana asla tevessül etmemesi ile iştihar etmiştir. Buna halel getirecek en ufak bir îmâ dahi affedilemez bir suç, tebliğ görevine karşı hakaret ifade edecektir. Bunun üzerine, Büceyr kardeşi Ka'b'a, Hz. Peygamber'e gelerek af dilemesini, onun özrünü kabul edeceğini ifade eden bir mektup göndermiştir. Ka'b da yaptıklarından pişmanlık duyarak meşhur kasidesini yazıp Medine'ye gider. Yüzünü gizleyerek Hz. Peygamber'in huzuruna çıkıp iman ederek kendisinden affını talep ettiğini ifade eder. Ayrıca “Sen Me'mûn'la (Hz. Peygamber'le) doyurucu bir kadeh içtin” şeklinde bir mısra söylemediğini, bunun doğrusunun “Ebûbekir seni yoldan saptırıp kandıran bir bardakla suladı.” (سَقَاكَ أَبُو بَكْرٍ بِكَأْسٍ رَوِيَّةٍ) olduğunu, Hz. Peygamber'e durumun yanlış aktarıldığını ifade eder. Ardından yazdığı kasidesini inşâd etmeye başlar. Kasidenin sonlarında yer alan¹ “O Peygamber, Allah için kınından sıyrılmış parıl parıl parıldayan keskin ve yalın bir kılıçtır.”

¹ Kaynaklarda 55 ile 60 beyit arasında yer alan kasidenin beyit sayısında farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle ilgili beyit kaynak metnin 48 ile 52.beyitleri arasında yer

(إِنَّ الرَّسُولَ لَنُورٌ يُسْتَضَاءُ بِهِ / مُهَيَّئٌ مِنْ سَيْوفِ اللَّهِ مَسْلُورٌ) beytini okumaya başladığında Hz. Peygamber, sırtındaki hırkayı çıkarıp Hz. Ka'b'ın omuzlarına bırakmıştır. Sonrasında Ka'b b. Züheyr, diğer beyitleri de okuyup şiirini bitirmiştir (Demirayak, 2009b, 168-170; Güler, 2022, 194-199; Güler, 2023, 57-60).

Bu şiirin ikinci mısraını Ka'b'ın, "...kınından sıyrılmış Hind kılıçlarından bir kılıçtır." anlamına gelen (مُهَيَّئٌ مِنْ سَيْوفِ الْهِنْدِ مَسْلُورٌ) şeklinde söylediği, Hz. Peygamber'in "min suyûfi'l-Hind" (Hind kılıçlarından) ifadesini "min suyûfi'llâh" (Allah'ın kılıçlarından) ile değiştirdiği aktarılmaktadır (Demirayak, 2009b, 38; Yalar, 2009, 79-81).

Ka'b b. Züheyr, kasidesindeki bazı beyitlerde, kendisine itimat etmedikleri için Ensar'a sitem etmiştir. Hz. Peygamber, ondan Ensar'ı hayırla yâd eden beyitler söylemesini isteyince Ka'b'ın Ensar'ı övücü bazı beyitleri kasidesine eklediği, bazı kaynaklarda ise medhettiği 33 beyitlik bir başka şiir inşâd ettiği rivayet edilmektedir (Demirayak, 2009b, 180).

Farklı nüshalardan hareketle 55 ile 60 beyit arasında değişen *Kasîde-i Bürde*, lâmiyye olarak basit bahrinde kaleme alınmıştır. Kasidenin şairi tarafından konulmuş bir ismi bulunmamaktadır. Şiir kaynaklarda, ya başlangıç kelimelerinden hareketle *Bânet Su'âd* ya da Hz. Peygamber'in hırkasını hediye etmesinden dolayı *Kasîdetü'l-Bürde* olarak adlandırılmaktadır. Kasidenin Türk edebiyatındaki şerhleriyle ilgili detaylı bir çalışma yapan Güler, eldekiler ve kaynaklarda geçenlerle birlikte eserin, tespit edilebilen 15 Türkçe şerhi bulunduğunu ifade etmektedir (Güler, 2021, 31-32). Böylece eser, gerek edebî gücü gerekse Hz. Peygamber'in bizzat teveccühüne mazhar olmasıyla Türkçe şerh literatüründe önemli bir yer edinmiştir.

Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'si²

Ka'b b. Züheyr'den yaklaşık 600 sene sonra yaşamış olan Bûsîrî'nin (ö. 1297?) tam adı, Muhammed b. Saîd b. Hammâd b. Muhsin b. Abdillâh b. Hayyânî b. Sanhac b. Mellâl es-Sanhacî el-Bûsîrî'dir. Lakabı Şerefüddîn, künyesiye Ebû Abdullâh'tır. Bûsîrî ailesiyle birlikte gençlik yıllarını Mısır'da bulunan Delas'ta (دلاص) geçirmiştir (Sezer, 1980, 25; Kaya, 1992, 6/468-469; Ahimeir, 2004, 41; Bedeva, 2012, 22).

Bûsîrî'nin soyu Fas'taki Berberî Sanhâce kabilesine dayanmaktadır. Kendisi bir şiirinde Mağribli olduğuna işaret etmektedir (Sezer, 1980, 26; Muhammed Seyyid Kılânî, 1955, 5-6; Ahimeir, 2004, 41). Bûsîrî'nin eğitim hayatıyla ilgili kaynaklarda detaylı bilgi bulunmamaktadır. Bûsîrî'de hafızlık yaptığı, ilim tahsili için Kahire'ye gittiği, Şeyh Abdüzzâhir Mescidi'nde ders halkalarına katıldığı (Sezer, 1980, 34; Kaya, 1992, 6/469; Bedeva, 2012, 22) rivayet edilmektedir. Dinî ilimlerin yanında dil ve edebiyat okuduğu, ayrıca tasavvuf eğitimi aldığı, Şâzelî tarikatı şeyhi Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Ömer el-Ensârî el-Mursî'ye (ö. 1287) intisap ettiği kaynaklarda geçmektedir

alabilmektedir. Bk. (Ka'b b. Züheyr, 1989, 115; Ka'b b. Züheyr, 1997, 115; 60-67; Güler, 2022, 121 ve 237; Güler, 2023, 132 ve 242).

² Bûsîrî'nin hayatı ve eseriyle ilgili bilgiler, tarafımızca kaleme alınan şu çalışmalardan ihtisar edilerek ve bazı eklemeler yapılarak hazırlanmıştır. Bk. (Ayçiçeği, 2015, 27-102; Ayçiçeği, 2024, 17-24).

(Muhammed Seyyid Kîlânî, 1955, 7). Bûsîrî, hâmîsi de olan vezir Yakup b. Zübeyr'in yanında görev yapmış, vezir görevden alınca Bilbis'e geçmiş, ardından Kahire'de bir Kur'an kursu açmış ama okul ilgi görmeyince el-Mahalle şehrine geçmiştir (Sezer, 1980, 37; Kaya, 1992, 6/469). İmâm Bûsîrî'ye, çarşı-pazarda düzeni sağlamak için ihdas edilen muhtesiplik görevi teklif edilmiş lakin o kabul etmemiştir. Kâtiplik, mübaşirlik, mutasarrıflık, hattatlık, küttâb hocalığı yapan Bûsîrî, dönemin valisi tarafından bağlanan aylığın görevli memurlar tarafından geç verildiğinden ya da hiç verilmediğinden şiirlerinde şikâyet etmektedir. Kul hakkı konusunda çok hassas olduğu için uzun süre bir işte çalışmamıştır. (Sezer, 1980, 36; Kaya, 1992, 6/469).

Ailevî hayatında, meslek yaşantısında birçok sıkıntı yaşamış, yetkililerce hak gaspına uğramış; hasta, zayıf bir bünyeye sahip olan Bûsîrî'nin tesellişi şiirde aradığı ve Hz. Peygamber medihlerine sığındığı düşünülebilir. Aslında görünürdeki ızdıraplı yaşantısı, hayal dünyasının derinleşmesini sağlamıştır. Mısır'da İskenderiye şehrinde vefat eden şairin ölüm tarihi hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır. İbn Şâkir el-Kütübî 696'da (1296-97), Suyûtî 695'te (1295-96), Kâtib Çelebi 694'te (1294-95) vefat ettiğini söylemektedir. Konu hakkında detaylı bir çalışma yapan Sezer, ölüm tarihi hakkında bilgi veren temel kaynaklardan hareketle şairin, ortaya çıkan karışık rivayetlerin kurbanı olduğunu, neticede onun 696 veya 697'de (1297-1298) öldüğünü kabul edebileceğimizi (Sezer, 1980, 30-33) belirtir. Bûsîrî'nin türbesi İskenderiye'de, kendi adına yaptırılan caminin de bulunduğu alandadır.

Bûsîrî'nin *Dîvân*'ında 60 kaside yer almaktadır (Muhammed Seyyid Kîlânî, 1955). Günlük hayatı ele aldığı, toplumdaki bazı aksayan yönleri eleştirdiği şiirleri de bulunan Bûsîrî'nin asıl şöhreti, na'tlarından gelmektedir. 10'u kasîde nazım şekliyle yazılmış toplam 14 na'tı bulunmaktadır (Sezer, 1980, 133).

Bûsîrî'nin şüphesiz en meşhur eseri, *Kasîde-i Bürde* adıyla bilinen şiiridir. Eser, Bûsîrî'nin rüyası ve bu rüya neticesinde felç hastalığından kurtulması sebebiyle, hastalıktan iyiliğe yüz tutma anlamına gelen "bür'e" ile *Kasîdetü'l-Bür'e* olarak da isimlendirilmiştir. Ayrıca bürdecik anlamına gelen *Büreyde* ve kendisiyle sıkıntıların giderildiği kaside anlamıyla *Kasîdetü's-Şedâ'id* şeklinde de adlandırılmıştır (Koç, 2021, 26-27). *Dîvân*'ında yer almamakla birlikte çoğu kaynakta meşhur olduğu şekliyle kasidenin ismi, *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Berîyye* (Hz. Peygamber'in medhine dair inci gibi parılayan yıldızlar) olarak da geçmektedir.

Kaynakların çoğunda şiirin adının, Ka'b'ın kasidesine alem olmuş isimle, yani *Kasîde-i Bürde* nâmıyla yer alması, Hz. Peygamber'in gerçek hayatta Ka'b b. Züheyr'e hırka vermesi gibi İmâm Bûsîrî'ye de rüyasında hırkasını hediye etmesi sebebiyledir.

Bûsîrî'nin yaşadığı hadise kısaca şöyledir: Felç hastalığı geçiren Bûsîrî, o güne kadar yazdığı na'tlardan başka, *Bür'e*'sini kaleme almış ve bu şiirle Allah'a iyileşmek için dua etmiştir. Bûsîrî bir gece rüyasında Hz. Peygamber'in, alnını sıvazlayarak hırkasını üzerine örttüğünü görmüştür. Uyandığında felçten eser kalmamıştır (Ahimeir 2004: 47; Keskinsoy 2011: 18-20; Gürkan

2011: 128-133). Yaşanan bu olay sebebiyle şiir, *Kasîde-i Bür'e* dışında *Kasîde-i Bürde* olarak da anılmış, hatta içeriğinin ve telif hikâyesinin de etkisiyle şöhreti, Ka'b b. Züheyr'in şiirini de aşarak Türkçe tercüme ve şerh literatüründe oldukça merkezî bir yere oturmuştur.

Eser 160 beyitten oluşmaktadır (Muhammed Seyyid Kılânî, 1955, 190-201). Şefaate ulaşmak maksadı başta olmak üzere çeşitli sebeplerle farklı şairler tarafından eklenen beyitler neticesinde kasidenin 182 beyte varan nüshalarına rastlanmaktadır (Ayçiçeği, 2015, 45-46). *Kasîde-i Bürde*, mîmiyye olarak basit bahrinde kaleme alınmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde Osmanlı edebî literatüründe şiirin Türkçe olarak 42 mensur tercüme-şerhi, 40 manzum tercümesi, 8 tahmisi ve 3 manzum şerhi tespit edilmiştir (Ayçiçeği vd., 2024, 39-180). Hiç şüphesiz ki bu sayılar, yapılacak yeni çalışmalarla değişiklik gösterecektir.

Muhtasar Bir Mukayese: Türk ve Arap Şiirinde Nazım Şekli ve Türü

Ka'b b. Züheyr'in ve İmam Bûsîrî'nin *Bürde*'lerini şekil, tür ve içerik bakımından mukayese edebilmek ve bazı teklifler sunabilmek için, Arap şiirinde ve Türk şiirinde nazım şekli ve türü kavramlarıyla ilgili muhtasar bir mukayese yapmak yerinde olacaktır.

Türk edebiyatındaki nazım şekilleri/biçimleri ve nazım türleri ile Arap şiirindeki nazım biçimleri ve türleri arasında müşterek hususlar olduğu gibi, birbirinden ayrılan durumlar da bulunmaktadır.³ Arap şiirinde ve Türk şiirinde şekil ve tür meselesinin derinlemesine mukayesesini farklı bir araştırmamanın konusu olduğundan burada sadece, makalenin temel meselesinin ihtiyaç duyduğu kadarıyla konuya temas ettik. Nazım şekli/biçimi ve türü terimleri, zaman içinde bazı muhteva değişiklikleriyle kullanılmış, hatta eskiye nazaran Türk edebiyatında daha net çizgilerine, konuyla ilgili tanımlamalara -farklı fikirler bulunmakla beraber- Osmanlı'nın son döneminden itibaren kavuşmaya, bazı alt başlıklar hâlinde nazım şekli ve türüyle ilgili sınıflandırmalar ortaya konmaya başlamıştır.⁴ Hem Arap şiiri hem de Türk şiirinde konuyla ilgili çalışmalarda biçim ve tür kavramlarının kimi zaman birbirinin yerine kullanıldığı da görülmektedir. Bu husus kimi karmaşalara yol açmakla birlikte⁵ şekil ve biçim kavramının şiirin “dış yapısı, şekil özellikleri”; tür kavramının ise şiirin “içi, işlediği konu” hakkında bir tarif alanı oluşturduğunu söyleyebiliriz. Buna göre kısaca nazım şeklinin; bir şiirin vezni, kafiye düzeni, nazım birimi, mısra sayısı ve bunların sıralanışına göre belirlendiği söylenebilir. Böylece Türk edebiyatında nazım şekilleri

³ Komşu bir disiplin olan halk edebiyatında biçim ve tür sorununa dair dikkate değer bir çalışma için bk. (Albayrak, 2009).

⁴ Bazı örnekleri için bk. (Mehmed Rifat, 1358; Tâhirü'l-Mevlevî, 1973; Tâhirü'l-Mevlevî, 2015; Muallim Nâcî, 2004).

⁵ İfade etmeye çalışacağımız temel başlıklardan başka Arap edebiyatında nazım şekli ve türü ile ilgili bazı çalışmalarda, bir kavram kargaşasıyla, konuyla ilgili farklı düşüncelerle karşılaşılacaktır. Bazı nazım şekilleriyle türlerin neredeyse özdeşleştiği muhakkaktır. Bu durum da kavramların, birbirinin yerine kullanılmasına sebep olabilmektedir. Bu nedenle konuyla ilgili bazı araştırmacıların yaklaşımları da farklı değerlendirmelere sebep olmuştur (Üstün, 2022). Hatta bazı çalışmalarda aruzla ilgili hususların nazım şekillerinin çeşitlenmesinde etki sahibi olduğu ve buna dayalı olarak farklı başlıklandırmaların öne sürüldüğü görülmektedir (Yılmaz, 2004).

çoğunlukla; beyit esaslı ve bend esaslı olarak iki ana başlık altında incelenmekte; vezni, kafiye düzeni, nazım birimi, mısra sayısı ve sıralanışına göre de gazel, kaside, kıt'a, mesnevî; rubai, tuyuğ ve musammatlar şeklinde alt başlıklar hâlinde ele alınmaktadır (Kurnaz vd., 2013, 15-17; Saraç, 2013, 15-197; Ekinci, 2019, 9-80).

Arap şiirinde ise nazım şekli denilince, “recez”den “kasîd” şekline oradan da “kasîde”ye ulaşan bir tekâmül seyri izlenmektedir (Demirayak, 2009a, 113). Recez nazım şekliyle yazılan şiirler, yine aynı adla anılan “recez” bahriyle nazmedilmektedir. Recezde her şatr, kafiye ile nihayete eren birer beyit hâlinindedir (Çetin, 2011, 55). Başlangıçta kısa şiirler hâlinde yazılan recezin sonradan daha uzun şiirler hâlinde söylenmesiyle “urcûze”ler meydana getirilmiştir. Urcûze, “müzdevice”lerin yani mesnevînin doğmasını sağlayan bir nazım şeklidir (Çetin, 2011, 57-58). İkişer mısradan meydana gelen ve son mısraları birbiriyle kafiyeli beyitlerden oluşan nazım şekline “kasîd” denilmektedir. Kasîdden doğan “kasîde” ise kasîdin daha fazla sayıda beyitle yazılmasıyla ve zaman içinde kendine has bazı bölümleri ihtiva etmesiyle oluşmuş, klasik Arap şiirinin de en önemli nazım şekli hâlini almıştır.⁶

Böylece Arap şiirinde ana başlıklar hâlinde başlangıçta recez, urcûze, müzdevice, kasîd ve kasîde nazım şekillerinin mevcut olduğu; cahiliyeden başlayarak günümüze kadar kullanılan farklı nazım şekillerine bakıldığında ise *urcûze* ve *kasîdenin* Arap şiirinin omurgasını oluşturduğu söylenebilir (Reşid Yahyâvî, 1991, 11-34; Üstün, 2022, 141). Ka'b b. Züheyr de *Bürde*'sini kasîde nazım şekliyle inşa etmiştir.

Nazım türünün ne olduğu, uzun yıllardır üzerinde düşünülen bir konu olarak Türk edebiyat tarihinde yer almaktadır. Hangi konuların tür kapsamında değerlendirileceği, bir eserin tür kimliği kazanabilmesi için nelerin gerekli olduğu tartışılmaktadır. Bu husus ayrı bir çalışmanın mevzuu olmakla birlikte, bir şiirin “tür”ünün içeriği, anlattığı konu ile doğrudan ilgili olduğu hakkında bütün araştırmacılar hemfikirdir. Böylece nazım türünün; “manzum veya mensur ya da ikisi bir arada kullanılarak belli kurallar dairesinde kaleme alınmış, şekil ve muhteva hususiyetleri bakımından ortak özelliklere sahip edebî eserlerin tümü”nü anlatmak için kullanılan bir terim (Koç, 2019, 81-82) olduğu söylenebilir.

Arap edebiyatında nazım türlerine bakıldığı vakit, Türk edebiyatına benzer şekilde, “manzumede işlenen konu, şiirin anlattığı şey”den hareketle bir tür tanımının ve gruplandırmasının yapıldığı görülmektedir. Ancak şu hususu ifade etmek gerekir ki Arap şiirinde nazım türü meselesinin Türk şiirindeki kadar sistematik, kurallı ve daha net çizgilere, alt başlıklandırmalara sahip bir zemine henüz oturmadığı, en azından böyle bir tartışma alanının oluşmadığı söylenebilir. Kaynaklardan hareketle Arap şiirinin belli başlı konularını alfabetik olarak şöyle sıralayabiliriz: el-bedî'yyât, cihad ve fetih şiirleri, dinî ve ahlakî şiirler, edeb, fahriye ve hamâse, el-hamriyyât, hicviye,

⁶ Bunlardan başka kaynaklarda nazım türü olarak anılmasına karşın farklı şekillere sahip olmaları sebebiyle nazım şekli olarak da düşünülebilecek olan dübeyt, el-kûmâ, el-kâne ve kâne, el-mevâliyâ, el-mevvâl, muvaşşah gibi farklı başlıklardan da bahsedilmektedir (Reşid Yahyâvî, 1991, 11-52; Demirayak, 2015, 327-367; Üstün, 2022, 129-134).

hikemî şiirler, el-iktizâ ve'l-istincâz (vaadin yerine getirilmesini dileyen manzumeler), 'itâb, i'tizâr/isti'tâf/'özriyye/afnâme (özür dileme ve şefkat talep etme), iktisâsü'l-ahbâr (tarihî-menkıbevî rivayetlerden bahsetme), medhiye-medâihü'n-nebeviyye, el-mevâlid (mevlidler), mersiye, mezemmetü'n-nisâ (kadınları yerme), müleh-lehv (kadına ve şaraba dair eğlence konulu şiirler), nakîda/nazire, nesîb/teşebbüb/gazel, es-siyer ve'n-nü'âs (ömürle ve hayatın etkileriyle ilgili şiirler), su'lûk (yağma konulu şiirler), tasavvuf konulu şiirler, tasvir/vasf/teşbih, tehânî (övgü ve tebrik), et-tered (av konulu şiirler), tevessül, el-va'îd ve'l-inzâr (tehdit şiirleri), vasf/tasvir, zühhd (Demirayak, 2009a, 129-177; Demirayak, 2009b, 93-149; Çetin, 2011, 67-78; Demirayak, 2015, 100-275; Abdulhamid Muhammed Şuayb, 2023, 444-473).

Arap edebiyatında gazel, Türk edebiyatında kullanıldığı hâliyle bir nazım şeklini değil, bir nazım türünü ifade etmektedir. Cahiliye döneminde kasidelerin baş tarafında yer alan ve aşktan, güzelden bahseden, kadınları tasvir ederek onlara karşı duyulan alakayı anlatan beyitler topluluğu nesîb-teşbîb-teşebbüb ve gazel isimleriyle adlandırılmıştır (Çetin, 2011, 68; Kurnaz vd., 2013, 17; Armutlu, 2016, 159; Armutlu, 2020, 19-21; Abdulhamid Muhammed Şuayb, 2023, 463-465). Türk edebiyatında ise bir nazım şekli olarak kullanılan gazel terimiyle; ilk beyti kendi içinde, diğer beyitlerin ikinci mısraları ilk beyitle kafiyeli olan, nadiren dört beyitle, genellikle beş ile dokuz beyit arasında yazılan, son beytinde mahlasın yer aldığı şekil anlatılmaktadır (Saraç, 2013, 47-49; Yalçınkaya, 2022, 1-5).

Kısaca temas etmeye çalıştığımız bu hususların ardından her iki *Bürde*'nin içeriği arz edilecek ve her iki kasidenin hangi nazım türüne ait olabileceğiyle ilgili bir tartışma ortaya konulacaktır.

Kasîde-i Bürde'nin İçeriği: Ka'b b. Züheyr'in Kasidesi Hangi Nazım Türünde Yazılmıştır?

Ka'b b. Züheyr'in *Bürde*'si, temelde dinî bir içeriğe sahip değildir. Cahiliye döneminin klasik kasidelerine uygun bir şekil ve muhteva yapısıyla örgülenmiştir. Kaside üç bölümden oluşmaktadır. 1-14. beyitler arasında yer alan nesîb bölümünde şair, mahbûbesi Su'âd'ın ayrılığından, fizikî, ruhî hususiyetlerinden, bu ayrılığın kendisinde bıraktığı etkiden bahsetmektedir. Su'âd'ın kim ya da ne olduğuyla ilgili bazı fikir ayrılıkları olmakla birlikte onun ideal bir sevgilide olması gereken bütün özelliklere sahip, ceylan gibi güzel ve nazlı bir kadın olduğu birçok şerhte temas edilen bir mevzudur. Mesela Üsküdârî Ramazan Efendi (ö. 1667), "Su'âd, gerek hakikaten gerekse iddi'â'en mahbûbe ve mühevviyesidir."; Abdurrahman Abdi Paşa (ö. 1692), "Su'âd...kabîle-i 'Arab'da bir mahbûbe-i meşhûrenin ismidir, ammâ bu mahalde sâhib-i kasîdenin kendi mahbûbesinden 'ibâretidir, bu dahi ya hakîkatdır ya iddi'âdır." (Güler, 2022, 74 ve 200); Mustafa İsâmüddin Efendi (ö. 1789), "...Su'âd nâm mahbûbem...Ve bu Su'âd ile hakîkaten halîlesi olan imra'e-i mu'ayyene kasd idüp..."; Mehmed Râif Efendi (ö. 1824-25) de "Su'âd...nâzım radiyallâhu 'anhın hakîkaten yâhud iddi'âen mahbûbesinin ismi..." (Güler, 2023, 63 ve 187) şeklinde konuyu izah etmektedir. Su'âd ister bir mahbûbe isterse hayalî bir güzel tasviri ya da bir ceylan olsun, şair, klasik bir Arap kasidesinin nesib bölümünü olması gerektiği şekilde örgülemiştir; Arap

dilinin, şiirinin, geleneğinin hususiyetlerine vâkıf olan Hz. Peygamber de şiirin özel alanına hiçbir müdahalede bulunmadan kasideyi dinlemiştir.

Kasidenin 15-34. beyitleri arasında yer alan tasvir bölümünde şair; soylu, sevgilinin izlerini takip kabiliyetine sahip, her bakımdan mükemmel özellikleri hâiz devesini tasvir etmektedir. 35. beyitten kasidenin sonuna kadar medih ve i'tizâr bölümü yer almaktadır. Burada Ka'b; yaşadığı ruh hâlini, çektiği sıkıntıları anlatmakta, kendisine iftira atıldığını ifade etmekte, Hz. Peygamber'i oldukça cesur bir arslana teşbih etmekte, O'nun âlî bir makamda olduğunu söyleyerek kendisinden af dilemekte, sahabilerin yüce vasıflarını anlatarak şiirini bitirmektedir (Ka'b b. Züheyr, 1989, 109-116; Ka'b b. Züheyr, 1997, 60-67; Demiryak, 2009a, 171-180).

Bu bilgiler ışığında kanaatimizce *Bürde*'nin medâihü'n-nebeviyye/na't türünde söylenmiş bir şiir olmaktan ziyade; i'tizâr/isti'tâf/'özriyye/afnâme (özür dileme ve şefkat talep etme) nazım türünde yazılmış bir kaside olduğu söylenebilir.⁷

Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'sinin İçeriği: Bûsîrî'nin Şiiri Hangi Nazım Türünde Yazılmıştır? Ka'b b. Züheyr'in *Bürde*'sine Bir Nazîre midir?

Bûsîrî'nin kasîdesi kaynaklarda 10 bölüm hâlinde incelenmektedir. *el-Umde fî Şerhi'l-Bürde* adlı eserinde Ahmed b. Muhammed b. Hacer el-Heytemî ve *Şerhü'l-Bürde* adlı eserinde Ebû'l-Fütûh Abdullah Abdulkâdir et-Telîdî şu başlıklar altında bölümlerin içeriğini yansıtmışlardır:

1-12. beyitler, "el-faslü'l-evvelü fi'l-gazeli ve şekve'l-garami" aşktan şikâyet edilen nesib/gazel bölümü; 13-28. beyitler, "el-faslü's-sânî fi't-tahzîri min hevâ'i'n-nefsi" nefsin arzularına karşı uyarıların bulunduğu ikinci bölüm; 29-58. beyitler, "el-faslü's-sâlisü fi medhi'n-Nebiyyi sallallâhu 'aleyhi ve selem" Hz. Peygamber'in -salât ve selâm onun ve âlinin üzerine olsun- medhine dair üçüncü bölüm; 59-71. beyitler, "el-faslü'r-râbi'u fi mevlidihî 'aleyhi efdalü's-salâti ve's-selâm" Hz. Peygamber'in -salât ve selâmın en makbul olanı onun üzerine olsun- mevlidi hakkındaki dördüncü bölüm; 72-87. beyitler, "el-faslü'l-hâmisü fi mu'cizâtihi sallallâhu 'aleyhi ve âlihî ve sellem" Hz. Peygamber'in -salât ve selâm onun ve âlinin üzerine olsun- mucizeleriyle ilgili beşinci bölüm; 88-104. beyitler, "el-faslü's-sâdisü fi şerefi'l-Kur'âni'l-Kerîmi ve medhihi" Kur'an-ı Kerîm'in övülmesiyle ilgili altıncı bölüm; 105-117. beyitler, "el-faslü's-sâbi'u fi İsrâ'ihî ve Mi'râcihi sallallâhu 'aleyhi ve âlihî ve sellem" Hz. Peygamber'in -salât ve selâm onun ve âlinin üzerine olsun- isrâ ve mi'râc'ıyla ilgili yedinci bölüm; 118-139. beyitler, "el-faslü's-sâminü fi cihâdi'n-Nebiyyi sallallâhu 'aleyhi ve âlihî ve sellem" Nebî'nin -salât ve selâm onun ve âlinin üzerine olsun- cihadıyla ilgili sekizinci bölüm; 140-151. beyitler, "el-faslü't-tâsi'u fi't-tevessülü bi'n-Nebiyyi sallallâhu 'aleyhi ve âlihî ve sellem" Nebî'ye -salât ve selâm onun ve âlinin üzerine olsun- tevessülle ve ondan şefaata ummakla ilgili dokuzuncu bölüm; 152-160. beyitler, "el-faslü'l-âşirü fi'l-münâcâti ve 'ardî'l-hâcât" Allah'a arzuların dile getirildiği ve günahlardan dolayı Allah'a iltica edilen onuncu bölüm (Buzeyne, 1994, 19-31; Heytemî, 2003, 93-106; Telîdî, 2009, 324; Armutlu, 2023, 749-755; Koç, 2024, 28).

⁷ Bu hususa temas eden çalışmalar için bk. (Çağmar, 2004, 36; Meşe, 2019; 207-210).

Bu bölümlemeden ve bölümlerin içeriğinden açıkça görülmektedir ki *Bürde*, na't hususiyetlerini taşımakla birlikte mevlid türünün de gerektirdiği bazı özelliklere sahip bir şiirdir. Bu hususu Sadık Armutlu şöyle ifade etmektedir: “*Bürdetü'l-Bûsîrî*, içerisinde Peygamber övgüsü olan methiye ile Peygamber'in doğumu olan mevlidi bir arada barındıran bir kasidedir. Bu tür kasideler, tespit edebildiğimiz kadarıyla İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin kaleme aldığı *Kasîdetü'n-Nu'mâniyye* ile yazılmaya başlanmıştır. Medhiye-mevlid birlikteliğinin en güzel örneği kanaatimizce el-Bûsîrî tarafından verilmiştir.” (Armutlu, 2023, 748).

Türkçe mevlidler konusunda oldukça kapsamlı bir çalışma yapan Köksal, mevlid türünün, “siyer” veya “sîret” çerçevesinde, muhteva alanı daha dar şekilde gelişen müstakil bir “tür” olduğunu ifade etmektedir. Bu “tür”de kaleme alınan eserlerin istisnasız hepsinde Hz. Muhammed'in doğumunun yer aldığını; nübüvvet nurunun yaratıldıktan sonra Hz. Âdem'den Abdullah b. Abdülmuttalib'e gelişinin, Âmine'nin hamileliğinin, bu esnada yaşanan olağanüstü hadiselerin anlatıldığını, ardından doğumla birlikte Hz. Muhammed'in çevresinde ve kâinatta meydana gelen mucizelerin konu edildiğini ifade etmektedir (Köksal, 2011, 26). Ayrıca Köksal, temelde mesnevî nazım şekliyle yazılmasına rağmen, mesnevî dışında başka bir nazım şekliyle yazılan ve klasik mevlid konularını barındıran şiirlerin mevlid türü içine dâhil edilip edilemeyeceğini de sorgulamakta ve “tamamen müstakil bir eser olmak kaydıyla” bu şiirlerin de türe dâhil edilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Köksal, 2011, 33).

Arapça mevlidlerin değerlendirildiği çalışmalara bakıldığı vakit, bu türde kaleme alınan eserlerin manzum, mensur ve manzum-mensur karışık vaziyette yazılan eserler olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Ayrıca günümüze ulaşan ilk mevlid metni olan İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 1202) *Mevlidü'n-Nebî* (*Mevlidü'l-Arûs*) adlı eseri, gerek Arap gerekse Türk edebiyatında yazılan mevlidlerin muhtevasını mayalaması/etkilemesi bakımından önem arz etmektedir. Manzum-mensur vaziyette kaleme alınan bu eserde öncelikle Hz. Muhammed'in fizikî hususiyetleri, ahlakı, güzel konuşması, iç ve dış temizliği, sabrı, emîn oluşu, yüce makamı hakkındaki rivayetler sıralandıktan sonra mevlidlerin olmazsa olmaz kısmı olan velâdet bölümü yer almaktadır. Burada nûr-ı Muhammedî'den, Âmine'nin hamileliğinden, meleklerin durumundan, doğum münasebetiyle verilen ziyafetten bahsedildiği görülür (Şimşek, 2023, 763). Bu hususlar diğer Arapça mevlidlerde de işlenmiştir.

Arapça mevlidlerde işlenen temel konular, araştırmacılar tarafından şu şekilde sıralanmaktadır: Nûr-ı Muhammedî; Hz. Peygamber'in doğumu ve doğum esnasında meydana gelen olaylar; çocukluğu esnasında başından geçen bazı hadiseler ve hayatından bazı kesitler; Hz. Peygamber'in ahlakı, peygamberliğin gelişi; isrâ ve mi'râc hadiseleri; vefatı, şemâli ve ahlakı (Çağmar, 2004, 23-24; Şimşek, 2023, 766). Gerek Arap edebiyatında gerekse Türk edebiyatında konuyu ele alan eserler, nûr-ı Muhammedî'nin yaratılışı ve aktarılması, peygamberliğin gelişi, Hz. Peygamber'in vefatı gibi hususların bütün mevlidlerin ayrılmaz parçası olduğunda hemfikirlerdir.

Bûsîrî'nin *Bürde'sine* bu değerlendirme alanı içinde baktığımızda, mevlidlerde olmazsa olmaz kabul edilen bazı hususların yer aldığını ama bazı konuların da kasidede işlenmediğini görmekteyiz. Mesnevî nazım şekli dışında kaside nazım şekliyle yazılması, şiirin mevlid türüne dâhil olamayacağı anlamına gelmemektedir. “Tamamen müstakil bir eser olan” *Bürde*, bu manada bir eksikliğe sahip değildir. Ayrıca 59-71. beyitlerde Hz. Peygamber'in doğumu ve bu esnada meydana gelen bazı olaylar işlenmektedir. Bu hususa Armutlu, “Bûsîrî, dördüncü bölümde methiyeden mevlide geçer, Hz. Muhammed'in doğumunu anlatır ve medhiye-mevlid birlikteliğine yer verir (Armutlu, 2023, 752).” diyerek temas etmektedir. Bu beyitlerde Bûsîrî Hz. Peygamber'in doğumu mucizelerinden olmak üzere, Kisrâ'nın sarayının yıkılmasını, bin yıldan beri yanan Mecûsî ateşinin sönmesini, Sâve halkının sularının kurumasını, cinlerin salât u selâm getirerek etrafı inletmesini, kâfirlerin putlarının yerle bir olmasını, göktaşlarının düşmesini, şeytanların Ebrehe askeri gibi kaçışmasını anlatır. Lakin bu bölümde nübüvvet nuru yaratıldıktan sonra bu nurun Hz. Âdem'den Abdullah'a gelişi ve Âmine'nin hamileliği yer almamakta, sadece Hz. Peygamber'in doğumu esnasında meydana gelen mucizevî olaylar anlatılmaktadır. Ayrıca mevlidlerde temas edilen peygamberliğin verilişi ve Hz. Peygamber'in vefatı gibi hususlar da kasidede bulunmamaktadır. Sonraki bölümde ise Hz. Peygamber'in gösterdiği bazı mucizeler (72-87. beyitler) ve 105-117. beyitlerde de mi'râc hadisesi işlenmektedir. Hz. Peygamber'in mucizeleri ve mi'râc hadisesi de mevlid türünün konularından olmakla beraber zaman içinde her biri müstakil birer tür hâline dönüşmüştür.

Yapılan bu mukayesenin ardından Bûsîrî'nin *Bürde'sinin* mevlid türünün bazı hususiyetlerine sahip olmakla birlikte medâihu'n-nebeviyye türünün bütün hususiyetlerini barındıran, medhiye/na't-mevlid birlikteliğinden doğan ve müstakil bir mevlid olarak değerlendirilmese bile mevlid türünün gelişmesinde etki sahibi temel taşlardan birini koyan önemli bir eser olduğu söylenebilir.

Bu değerlendirmenin ardından Bûsîrî'nin *Bürde'sinin* Ka'b b. Züheyr'in *Bürde'sine* nazire olup olmadığı konusuna değinmekte fayda vardır. Başta ifade edelim ki Bûsîrî'nin *Bürde'si*, Ka'b b. Züheyr'in *Bürde'sine* bir nazire/muâraza değildir. İki şiirin benzerliği ve birlikte anılmasının sebebi, konusundan ve içeriğinden kaynaklanmamaktadır. Aralarında 600 seneyi aşkın bir zaman olan iki şairin şiirinin yüzyıllardır benzer adlarla anılması, Ka'b b. Züheyr'in Hz. Peygamber tarafından hırkasıyla ödüllendirilip affedilmesi ile İmam Bûsîrî'nin rüyasında ya da yakazeten Hz. Peygamber tarafından ödüllendirilip yine hırkasını Bûsîrî'ye takdim etmesi sayesinde. Ka'b b. Züheyr kasidesiyle ölüm cezasından kurtulmuş, İmam Bûsîrî de felç hastalığından halas olmuş, her iki şair de “bürde/hırka” ile ödüllendirilmiştir. Zaten Ka'b'ın şiiri ile Bûsîrî'nin şiiri aynı vezinle yazılmış olmasına rağmen “*Bânet Su'âd*” lâmiyye, “*E-min tezekkürî*” ise mîmiyyedir. Nazım türü bakımından da Ka'b b. Züheyr'in şiiri bir 'özriyye/i'tizâr olmasına karşın Bûsîrî'nin şiiri mevlid türüne kapı aralayan bir “medhü'n-nebî”dir.

İmam Bûsîrî, Hz. Ka'b'ın *Bürde'sini* *Bânet Su'âd Vezniyle Yazılmış Âhiret Azığı/Hazinesi* anlamına gelen *Zuhru'l-Me'âd fî Vezni Bânet Su'âd*

(ذخر المعاد في وزن بانت سعاد) adlı 204 beyitlik kasidesiyle tanzir etmiştir (Bûsîrî, 1955, 172-185; Irmak, 2016; Yıldırım ve Irmak, 2022). Gerçi 60 beyit civarında olan *Bânet Su'âd*'ın 204 beyitle tanzir edilmesi nazire usulü açısından pek rastlanan bir durum olmasa da gerek kasidenin başlığı gerekse şiirin şekil özellikleri ve Bûsîrî'nin 184-188. beyitler arasında, Ka'b'ın kasidesinin yüceliğini anlatması, bazı beyitleri de muhteva ve üslup açısından *Bânet Su'âd*'a benzeterek yazması; *Zuhru'l-Me'âd*'ın bir muâraza olduğu hususunda şüpheyi mahal bırakmamaktadır.

Ka'b b. Züheyr'in ve Bûsîrî'nin Bûrde'sinde Hz. Peygamber

Ka'b b. Züheyr'in *Bûrde*'sini, Hz. Peygamber'den af talep etmek için yazdığını ifade etmiştik. Arap şiirinde af dilemek, özür beyan etmek için yazılan şiirlere "i'tizâr, istit'âf" şiirleri denilmektedir. İ'tizâr, bir insanın yaptığı hatalar sebebiyle duyduğu pişmanlığı dile getirmesi; isti'tâf da bir insanın düştüğü kötü hâlden halas bulmak gayesiyle, kendini bu durumdan kurtaracağını umduğu kişiden af dilemesi, demektir (Meşe, 2019, 197-199). Türk edebiyatında bu türde yazılan şiirlere "afnâme" adı verilmektedir (Öztürk, 2022, 23).

Hız. Ka'b'ın kasidesine baktığımızda şiirin ilk 14 beytinde Su'âd'ın, ardından 34. beyte kadar devesinin anlatıldığı; 35-51. beyitler arasında i'tizâr ve medih bölümünün yer aldığı görülmektedir. Konumuzla ilgili olması bakımından Ka'b'ın Hz. Peygamber'e hitaben hâlini arz ettiği ve Hz. Peygamber'i anlattığı i'tizâr ve medih bölümündeki beyitleri, Sezai Karakoç'un (1933-2021) tercümesinden buraya aldık⁸:

35. Söz taşıyıp oç alan iki yüzölü şiir ve kabile düşmanlarım:
"Ey Ebî Sülmâ'nın oğlu sen mahvoldun." dediler; Suat'ın derdi
bana yetmezmiş gibi.
36. "Ey Ebî Sülmâ'nın oğlu, sen kendini ölmüş bil." Ben de koştum
güvendiğim dostlara:
Kime başvurdumsa ama: "Biz yokuz bu işte, var git kendin bak
başının çaresine." demezler mi?
37. Ben de onlara dedim: "Gidin gidin beni yalnız bırakın,
Neye hükmetmişse o olur, hükmeden o Allah ki,
38. Yaşamak dediğiniz nedir bin yıl yaşasa bile

⁸ Metnin yazımında, *İslam'ın Şiir Anıtlarından* adlı eserin ilgili bölümündeki imlaya olabildiğince sadık kalınmıştır. Bk. (Karakoç, 2011, 27-29). Ayrıca Karakoç'un tercümesinin kaynak metni yansıtmadaki durumunu değerlendiren bir çalışma için bk. (Irmak, 2022)

Eninde sonunda insanoğlu o kanbur tahta kutuya girmiycek,
binmiyecek mi?

39. Haber geldi: "Peygamber, seni öyle bir cezaya çarpacak ki!"
Siz bilirsiniz, hey zavallılar! İşte onun kapısındaım, yüreğimde
sonsuz bağışlanma ümidi.
40. Ondan özür dilemeye geldim, af istemeğe geldim;
Çünkü O sırrını bilendir, kabul edicisidir mazeretlerin,
O affedenlerin en affedicisi.
41. İçi hidayet öğütü en yüce gerçekler dolu Kur'an'ı
Sana armağan eden Allah için ver bana bir savunma mühleti.
42. Bakma ve zaten bakmazsın sözlerine beni kıskananların.
Senin hükmün onlara değil, hakka ayarlı ve ben de bir parça
suçluyum belki.
43. Ama senin makamındaım şimdi. Fillerin bile titrediği
makamda.
Bir makam ki titrerdi bir fil benim gördüklerimi görse, ıstıse
ışittiklerimi.
44. Burada beni ancak Allah buyruğuna bağlı Peygamber affi
kurtarır:
Ben de onun öç ve adalet eline uzatıyorum, işte sağ elimi.
45. Beni ancak o kurtarabilir burda. Yalnız O. Şimdi söz yalnız
O'nun.
Ama O, "Sen suçlusun, cezayı çekeceksin." dese önünde eğik
bulur boynumu adaletin heybeti.
46. En heybetli manzara bu olur benim için. Çünkü Asserde,
İçi içe açılan sonsuz arslan yataklarının en içindeki

47. Muhteşem yurdunda hüküm süren arslanlar başbuğudur O.
Bir arslan ki, erkenden ava çıkar, yavrularının besini insanoğlu,
insan eti.
48. Bir arslan ki, savaş alanında kendi düşmanı dengi
Bırakmadan çarpışmayı, haram sayarak kendine savaşı
terketmeyi.
49. Heybetinden kısılır sesleri yırtıcı çöl arslanlarının
Arslanlar arasında bile o dağıtır adaleti.
50. Parçalandı silahları ve elbiseleri, kurda kuşa yem oldu
Bu vâdide kendi gücüne bileğine güvenen nice kişi.
51. Şüphe yok ki, Peygamber, en keskin bir kılıçtır, kılıçlarından
Allah'ın
Sonsuz bir kurtuluşa, nura ve hidayete alıp götüren bizi.

Bu beyitlerde Ka'b b. Züheyr şu hususlara temas etmektedir: Ka'b, Su'âd'dan ayrılığın verdiği ızdırap yetmezmiş gibi bir de ölüm fermanının çıktığı haberini almıştır. Üstüne üstlük kimden yardım umduysa karşılık bulamamış derin bir ümitsizlik ve korku hâli onu kaplamıştır. Lakin Ka'b Allah'a tevekkül ederek kahramanca bir duruş sergilemiştir. Hz. Peygamber'in kendisini öldüreceği haberini almasına rağmen O'nun bağışlayıcı (39) olduğunu bilerek huzura çıkmaya karar vermiştir. 40. beyitten itibaren şairin Hz. Peygamber'e yalvarışları bulunmaktadır. Şair Hz. Peygamber'den merhamet etmesini, O'na Kur'an'ın hediye edildiğini, laf getirip götürenlerin sözlerine inanmamasını, kendisinin suçlu olmadığını, kendisini ancak Peygamber'in affının kurtarabileceğini ifade eder. 44. beyitte Ka'b, elini O'nun adaletli eline uzattığını söyler. 46-50. beyitler arasında Hz. Peygamber bir arslana teşbih edilmektedir. Öyle bir arslan ki birçok arslan yatağının bulunduğu Asser denilen mevkide hüküm sahibi olan bir arslandır. Bu arslan, yavrularını, avladıklarıyla besleyen, çarpışmaya başladığında karşısındakini mağlup etmeden bırakmayan, bütün arslanların kendisinden korktuğu bir lider arslandır. Lider arslanın bulunduğu yere girme cesareti gösterenler parçalanmayı göze almalıdır. Bu beş beyitte cesur bir arslana teşbih edilen Hz. Peygamber, son olarak 51. beyitte, "doğru yolu gösteren nur"a ve "Allah için kınından sıyrılmış keskin ve yalın bir kılıc"a teşbih edilir. Bu beyitte şairin ilk önce Hz. Peygamber'i *min suyûfi'l-Hind* diyerek Hind kılıçlarından bir kılıca benzettiği, Resulullah'ın bu ifadeyi "Allah'ın kılıcı" şeklinde *min suyûfillâh* olarak değiştirdiği rivayet edilmektedir (Güler, 2023, 242).

*Kasîde-i Bürde'*de Hz. Peygamber'e hitap edilen beyitlere bakıldığı vakit, Hz. Peygamber'le ilgili beş hususun öne çıktığı görülmektedir: Resulullah'ın affediciliği/bağışlayıcılığı, adaletli oluşu, arslana benzer liderlik özelliği, doğru yolu gösteren nur oluşu ve Allah için kınından sıyrılmış keskin ve yalın bir kılıç olması. Bu ifadelerden de açıkça anlaşılmaktadır ki Ka'b b. Züheyr; af dilemek, özür beyan etmek için yazdığı "i'tizâr, istit'âf" türündeki bu kasidesinde, talebine uygun şekilde şiirini örgülemiş ve Hz. Peygamber'i de buna uygun vasıflarla tavsif etmiştir.

İmam Bûsîrî, "medhü'n-nebî" türünde kaleme aldığı kasidesinin, yukarıda ana başlıklar hâlinde vermeye çalıştığımız gibi, toplam yedi bölümünü Hz. Peygamber'le ilgili konulara tahsis etmiştir. Kısaca bölümlerdeki beyitlerin içeriği şöyledir. Bölümlerdeki bazı beyitleri, yine Sezai Karakoç'un tercümesinden aldık⁹:

Üçüncü bölüm (29-58. beyitler): Şair; Hristiyanların Hz. İsa için hakikate mugayir şekilde övgülerini söylememek kaydıyla Hz. Peygamber'in en âlâ meziyetlerle övülebileceğini, heybetini, tebessümünün ve kokusunun güzelliğini anlatır. Hz. Peygamber'in midesine taş bağladığını, kendisine sunulan dünyalık teklifleri reddettiğini, zaruret sahibi olmanın O'nun takvasını artırdığını, sözüne sadık olduğunu, kendisinden yardım isteyenleri geri çevirmediğini, üstün bir ahlak sahibi olduğunu, bütün yüce meziyetlerin O'nda toplandığını ifade eder. Ayrıca O'nu "fazilet/erdemlik güneşi" olarak tavsif ederek diğer peygamberleri, o güneşten ışığını alarak karanlıkları aydınlatan sair yıldızlara teşbih etmektedir:

42. Üstünlüğünde eşit ve ortak yoktu O'na kimse;
Güzelliğiye parçalanmaz bölünmez bir bütündü, ne çıkacak,
ne eklenecek bir şey vardı.
43. Hristiyanların kendilerine gelen Resûl için dediklerini
dememek şartıyla,
Öğ öğebildiğin kadar, yücelt yüceltebildiğince O Hak
Kahramanını.
44. Korkmadan istediğin ölçüde şerefi bağla O'na;
İstediğin ölçüde O'nun değerlilik hakkını tanı.
45. Erginliğine yok son ki, orada durup,
Dil, cesaretini bulsun, O'nu anlatmayı.

⁹ Metnin yazımında, *İslam'ın Şiir Anıtlarından* adlı eserin ilgili bölümündeki imlaya olabildiğince sadık kalınmıştır. Bk. (Karakoç, 2011, 53-71).

46. Mucizeleri bile gerçeğinin yanında sönük kalır;
Yoksa ismi anılınca çürüyen kemikler bile canlanıp ayağa kalkmalıydı.
47. Aklın yetişmeyeceği tekliflerle etmedi bizi imtihan;
Bizi sevdiğinden elbet. Biz de hemen inandık O'na. En ufak şüphe bize yaklaşmadı.
48. Onun gerçeğine ermekte cümle âlem aciz kaldı.
Uzak âciz kaldı, yakın aciz kaldı, acz çepçevre sardı dört yanı...
49. Güneş küçük sanılır uzaktan bakılınca:
Göz dayanmaz ama çıplak gözle yakından bakıldı mı.
50. İnsan nasıl bu yerde anlar O'nun gerçeğini?
Ki rüyada görsen Onu, sana yeter ömür boyu bu mutluluk ve Onun nurdan bakışları...
51. İnsanlığın bilip bileceği şu, bilgilerinin sonu şudur ancak;
O insandır ve yaratılmışların en iyisi, en güzeli, en hayırlısı.
52. Ve Peygamberlerin halka gösterdiği mucizeler
Ondandı, onun nurundandı, onun habercisi, onun öncü ışıklarıydı...
53. Çünkü O erdemlik güneşi, öbür peygamberlerse yıldızlardır.
O yıldızlar ki, güneşten aldıklarıyla aydınlatırlar karanlıkları.
54. Gel gör ki, Rabbim, O'na neler verdi, nasıl süsledi O'nu!
Ahlakını güzellikle sardı, müjdeyle, güler yüzlülükle benek benek noktaladı.

Dördüncü bölüm (59-71. beyitler): Şair; Hz. Peygamber'in doğumunu ve doğumu esnasında meydana gelen bazı mucizeleri bu bölümde işler. Lakin nûr-ı Muhammedî konusunda herhangi bir bilgi vermez:

59. Doğuşu açıklar bize her yönden her açıdan Onu.
Başlangıcı da iyi Onun, sonu da. Hoştur doğuşu ve batışı.

61. Göçtü, darmadağın oldu Kisranın saray duvarları o gece.
Devleti de, bu duvardan başlayarak yarıldı, çatladı ve dağıldı.
62. Son nefesini verdi korkudan mecusî meşalesi ve yahudi nehri.
Bilinmeyen bir yere alıp gitti dert yuvası başını.
63. Ve sapık Save halkı, her günkü gibi su aldıkları göle
gittiklerinde:
Bu da nesi, kurumuş kül olmuş! Döndüler elleri boş, kızgın,
kudurmuş ve çatlamış dudakları...
66. Cinler çılgık atarlar, Nurlar, saçarlarken havaî fişeklerini
Hak böyle tantanayla çıkıyordu ortaya, Hakkın sesi ve ihtişamı..
69. Gökte yıldızların aktığı görülürdü
Ve aynı anda yerde putların devrildiği, yıkıldığı.

Beşinci bölüm (72-87. beyitler): Bu bölümde Hz. Peygamber vesilesiyle Ay'ın ortadan ikiye ayrılması, hicret esnasında mağaranın kapısına örümceğin ağ örmesi, ağaçların yürütülmesi, bulutun gölge etmesi, hastaların iyileşmesi, duasıyla kıtlığın bitmesi gibi bazı mucizelere temas edilmektedir. Bölümdeki bazı beyitler şöyledir:

73. Yemin ederim ikiye bölünen aya,
Onun kalbiyle ilgili aya, and içerim aya karşı!
77. Allah isterse bir güvercin, bir örümcek ağıyla da korur,
Kat kat zırhı ve yüksek kaleleri aratmaz, onlardan müstağni
kılar insanı.
78. Ve bir örnek daha; çağırınca Peygamber ağaçlar geldi, eğildi
huzurunda: Dallarıyla kökleriyle yürüdüler; çünkü yok
ayakları.
80. O bulut gibi ki, o nereye giderse üstünde o da oraya gider,
Ona, gün ortasında yakan güneşe karşı gölge yapardı.
84. Nübüvvetiyle o gerçeğin doruğuna çıkmıştı.
Nasıl inkâr olunabilir erginlerin rüya durumları?

85. Allahın alanı bu. Ne vahiy çalışmakla olur
Ve ne de bir suçtur Peygamberin gaibi çizip anlatışı.

86. Bir dokunmakla nice hastayı iyi etti eli.
Nice çılgınlık zincirini kırıp mahkumlarını kurtardı.

87. Kara kıtlık yılları oldu, Onun duasıyla canlı ve ak
Sanki gecenin ortasında ansızın bir dolunay çıktı.

Altıncı bölüm (88-104. beyitler): Kur'ân-ı Kerîm övgüsüne ayrılmıştır.
Bölümdeki bazı beyitler şöyledir:

92. Biri Kur'ân âyetleri: Haktır, Allaktan gelmedir.
Ezeli ve ebedidir, sonradandır, fakat yoktur öncesi, başı..

93. Zamanla kayıtlı değil getirdiği kutsal haber
Son saatten. Addan, İremden haber... Odur mutlak haberlerin
saltanatı.

94. Devam edip gidiyor Onun hükmü. Üstündür
Öbür peygamber mucizelerine ki, tesirleri ve hükümleri ebedi
olmadı.

95. Öyle muhkemdir ki, bir hamlede yıkar inkârı ve şüpheyi.
Tartışma kabul etmez; hâkime hakeme yok ihtiyacı.

96. Kimse karşı çıkamadı Ona. Yeltenmediler değil ama.
Düşmanı, en düşmanı bile Ona sığınmakta buldu var olmayı.

97. Belâgatı, düşmanın dâvasını uzaklara fırlatır:
Kötü niyetlinin elini hareminden ırakta tutmaktır zaten yiğite
yaraşanı.

98. Kemiyette anlamlar deniz dalgalarından büyük;
Keyfiyetse, güzellikte ve değerde cevahirden üstün ve sanatlı.

Yedinci bölüm (105-117. beyitler) isrâ ve mi'râc hadisesine ayrılmıştır. Bölümdeki bazı beyitler şöyledir:

108. Kalktın bir gece, kutsal bir yerden kutsal bir yere gittin,
Kapkaranlık gecelerde dolunay nasıl ilerlerse alımlı alımlı.
109. Çıktın, boyuna çıktın, yükseldin Kabe Kavseyne kadar.
Ki daha önce ne kimse çıkmıştı oralara, ne de hayâl ve umut
etmişti çıkmayı.
110. Seni öne geçirdi her yerde peygamberler, resûller.
Seni öne geçirip arkada durdular kendileri, hizmet geleneği
icabı.
111. Delip yedi kat göğü geçip gittin Sen o üstün insanlarla alay alay;
Başlarında Sendin, başlarında sallanan sancak Senin
sancağındı.
112. Öyle çıktın, yükseldin ki yarışanlar kaldı yarı yolda;
Yakınlıkta ilerisi, daha ötesi kalmadı.
113. Bütün makamlar geride kaldı Makamından.
Çağrıldığın o an, tektin artık nasıl tekse gök ve kale sancakları.

Sekizinci bölüm (118-139. beyitler) Hz. Peygamber'in ve sahabilerin cihad esnasında nasıl kahramanca davrandıklarını konu etmektedir. Bu bölümde Hz. Peygamber'in, Ka'b b. Züheyr hazretlerinin *Bürde'sinde* olduğu gibi, arslanla ilgili bazı teşbihlere yer vermesi dikkat çekici bir husustur. Ayrıca burada sahabiler de arslana teşbih edilmiştir:

119. Yüzen atlar denizinin üstünden akar asker denizi.
Atar dalga dalga deniz ileri, coşkun kahramanları.
120. Onlar ki, koşar Allaha doğru, yaşar Allah için;
Mahveder, kökünden söküp atar küfrü şimşekten kılıçları.
123. Bir arslanın nasıl ürkerse koyunlar sesinden, heybetinden,
Öyle perişan etti, O'nun çıkış haberi, inkâr yobazlarını.

124. Peygamber terketmedi savaş alanını; düşman,
Çevrilinceye dek göğdelere, kasap çengellerine asılı.
128. Her biri bir dağdır savaşta, onlara çarpan, onlarla çarpışanlara
“Savaş meydanında ne gördün?” diye sor, düşmanlarına sor
onları.
129. Bedire sor, Huneyne sor, Uhut’a sor, sor bütün savaş alanlarına:
Kesin sonuç alısta, zaferde onlar mı üstündü, yoksa kendi işinde
veba mı?
131. Onlar sanki kâtip, süngüler de kalemliydiler.
Ve vücutlarda bir tek harfi bile noktasız bırakmazlardı.
132. Silâhla donanmışlardır ve yüzlerinden tanınırlar
Seçilirken ilk bakışta nasıl hemen seçilirse ağaçlar içinde gül
ağacı
135. Kalbleri, dudakları uçukladı korkudan düşmanların.
Ayıramaz oldular kahramanı koyundan, kardan karanlığı,
kargadan kartalı.
136. Onlara bir ormanda rastlayan arslan bile uslanırdı.
Çünkü beraberlerindeydi Peygamberin zaferi ve duası.
137. Yok dostundan tek kişi yardımını görmesin,
Düşmanından tek kişi yemesin tokadını.
138. Dinin kanatlarını gerdi ümmet üstüne:
Gözlerden saklar orman arslan yuvalarını.

140-151. beyitler arasında yer alan dokuzuncu bölümde ise şefaate yer verilmiştir.

Bûsîrî'nin *Bürde'sine* baktığımızda, Hz. Peygamber'in peygamberliğine dair birçok vasfıyla ele alındığını görmekteyiz. Nasıl ki Ka'b b. Zühayr; af

dilemek, özür beyan etmek için “i’tizâr, istit’âf” türünde kaleme aldığı şiirini, bu gayesine uygun şekilde örgülemişse İmam Bûsîrî de şefaate kavuşmak, sıkıntılarından kurtulmak amacıyla yazdığı kasidesini gayesine uygun bir tarzda örgülemiş, mevlid türünün gelişmesinde etki sahibi temel taşlardan biri olacak “medhü’n-nebî” türünün gerektirdiği tarzda kaleme almıştır.

Sonuç

Yapılan bu incelemenin ardından aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Ka'b b. Züheyr'in ve İmam Bûsîrî'nin *Bürde*'lerinin aynı nazım şekliyle yazıldığı ama farklı gayelerle kaleme alınan ve böylece farklı muhteva hususiyetlerine sahip olan iki şiir olduğu görülmüştür.

2. Ka'b b. Züheyr'in *Bürde*'sinin -her ne kadar içinde Hz. Peygamber'in medhedildiği bazı beyitler bulunsa da- medâihü'n-nebeviyye/na't türüne dâhil edilemeyeceği, yazılış gayesi ve şiire hâkim olan düşünceden hareketle kasidenin i'tizâr/isti'tâf/“özriyye/afnâme” türünde kaleme alındığı anlaşılmıştır.

3. Bûsîrî *Bürde*'sini Ka'b b. Züheyr'in *Bürde*'sine nazire olarak kaleme almamıştır. Bûsîrî'nin Hz. Ka'b'ın şiirine nazire olarak kaleme aldığı şiirinin adı *Zuhru'l-Me'âd fî Vezni Bânet Su'âd*'dır.

4. Ka'b b. Züheyr'in *Bürde*'si, klasik bir Arap kasidesinde olması gerektiği şekilde bölümlenmiş ve içeriği de buna uygun olarak oluşturulmuştur. Şiirde hâkim olan duygu -kasidenin yazılış gayesinden de anlaşılacağı üzere- özür beyan ederek af dilemektir. Kaside, bu gaye doğrultusunda beyitlerle örgülenmiştir. Bûsîrî'nin kasidesi ise -mevlid türüne kapı aralayan bir medhü'n-nebî olduğu için- buna uygun şekilde kaleme alınmıştır.

5. Ka'b b. Züheyr'in *Bürde*'sinin kıymetini artıran en önemli husus, bizzat şiirin Hz. Peygamber'in huzurunda inşâd edilmesi ve O'nun, hırkasıyla şairi ödüllendirmesidir. Bu manada hiçbir şiir, onun seviyesine çıkma kudretine sahip değildir. Bûsîrî'nin *Bürde*'sinin şöhret bulması ve Türk edebiyatı literatüründe daha yaygın bir etki alanına sahip olması ise medhü'n-nebî türünde kaleme alınmasından ve şifa maksatlı okunmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber'in Bûsîrî'ye rüyada ya da yakazeten hırkasını armağan etmesi de onun şöhretine katkı sunan bir husustur. Bu sebeplerle Türk edebiyatında Bûsîrî'nin şiirine, Hz. Ka'b'ın *Bürde*'sinden daha fazla teveccüh edildiği söylenebilir.

Kaynakça

Abdulhamid Muhammed Şuayb. “Agrâzu’s-Şi’ri’l-‘Arabiyyi Rü’yetün Nakdiyyetün”. *Journal of Arabic Language and Literature* 1/31 (2020), 443-486.

Albayrak, Nurettin. “Türk Halk Şiirinde Biçim ve Tür Sorunu”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 2/3-4 (2009), 133-186.

Armutlu, Sadık. “Mevlid Türüne Arap Edebiyatından Bakmak ve Medhiye

- Mevlid Birlikteliğinden Oluşan Eşsiz Bir Eser Örneği: Burdetu'l-Bûsîrî". *Türk Kültüründe Mevlit Geleneği Uluslararası Sempozyumu*. ed. Hakan Yekbaş. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2023.
- Armutlu, Sadık. "Arap Edebiyatında Bir Tür: Gazel". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XI-Gazelden Gazele: Dünün Şiirine Bugünden Bakışlar*. ed. Hatice Aynur vd. İstanbul: Klasik Yayınları, 2016.
- Ayçiçeği, Bünyamin. "Bûsîrî (ö. 696/1297 ?)'nin Kasîdetü'l-Bürde'sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1308/1892) Tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 15 (2015), 27-102.
- Ayçiçeği, Bünyamin. "Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Mensur Tercüme ve Şerhleri". *Türk Edebiyatında Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'si Cilt 1: Nûshalar- Edebiyata, Sosyal Hayata ve Sanata Etkisi*. İstanbul: DBY Yayınları, 2024.
- Ayçiçeği, Bünyamin. "İmâm Bûsîrî'nin Hayatı, Divan'ı ve Kasîde-i Bürde'si". *Türk Edebiyatında Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'si Cilt 1: Nûshalar- Edebiyata, Sosyal Hayata ve Sanata Etkisi*. İstanbul: DBY Yayınları, 2024.
- Ayçiçeği, Bünyamin. "Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Tahmisleri". *Türk Edebiyatında Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'si Cilt 1: Nûshalar- Edebiyata, Sosyal Hayata ve Sanata Etkisi*. İstanbul: DBY Yayınları, 2024.
- Bulut, Ali. *Belâgat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015.
- Bûsîrî. *Dîvânü'l-Bûsîrî*. haz. Muhammed Seyyid Kîlânî. Kahire: Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1955.
- Çağmar, M. Edip. *Edebî Açından Arapça Mevlidler*. Ankara: İlâhiyâ Yayınları, 2004.
- Çetin, M. Nihad. *Eski Arap Şiiri*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2011.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi-I Cahiliye Dönemi*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2009a.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi-II Sadru'l-İslâm Dönemi (01-41/622-661)*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2009b.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi Osmanlı (Mısır ve Bilâdu's-Şam Bölgesi) (922-1217/1516-1802)*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2015.
- Ekinci, Ramazan. *Eski Türk Edebiyatı Teorik Bilgiler Nazım Şekilleri, Edebi Türler, Aruz ve Edebi Sanatlar*. "Nazım Şekilleri". Çorum: Kut Yayınları, 2019.

- Geert Jan van Gelder. "Modern öncesi Arap edebiyatında tür sınıflamasına yönelik cesur bir deneme". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 4-Nazımdan Nesire Edebî Türler..* ed. Hatice Aynur vd. İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2009.
- Güler, Ömer Said. *Ka'b b. Züheyr'in Kasîde-i Bürde'sine Osmanlı Döneminde Yazılan Türkçe Şerhler (Karşılaştırmalı İnceleme-Üsküdârî Ahmed Efendi, Abdurrahman Abdî Paşa ve İsmüddin Efendi Şerhlerinin Tenkitli Neşirleri)*. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Güler, Ömer Said. *Kıl Şefâat Yâ Resûlallâh Hudâ Affeylesin Osmanlının Bürde Şerhleri I*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022.
- Güler, Ömer Said. *Üsküdârî Mustafa İsmüddin Efendi-Mollacıkzâde Mehmed Râif Efendi Bir Şiir Bir Hırka/Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Şerhleri-II*. İstanbul: DBY Yayınları, 2023.
- Irmak, Mustafa. "Bûsîrî'nin Zuhru'l-Me'âd fî Vezni Bânet Su'âd Adlı Kasidesi ve Abdülbâkî b. Ahmed'in Bu Esere Yaptığı Manzum Tercüme". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/42 (2016), 174-200.
- Irmak, Mustafa. "Sezai Karakoç'un Kaside-i Bürde (Bânet Su'âd) Tercümesi Üzerine". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2022), 231-256.
- Ka'b b. Züheyr. *Dîvânu Ka'b b. Züheyr*. haz. Müfid Kumeyha. Riyad: Dâru's-Şuvâf, 1989.
- Ka'b b. Züheyr. *Dîvânu Ka'b b. Züheyr*. haz. Ali Fâ'ûr. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- Karakoç, Sezai. *İslâmın Şiir Anıtlarından Çeviriler*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2011.
- Koç, Hamza. "Eski Türk Edebiyatında Edebî Türler". *Eski Türk Edebiyatı Teorik Bilgiler Nazım Şekilleri, Edebi Türler, Aruz ve Edebi Sanatlar*. Çorum: Kut Yayınları, 2019.
- Koç, Hamza. *Berlin Devlet Kütüphanesi HS. OR. 5151'de Kayıtlı Kasîde-i Bürde Şerhi*. İstanbul: DBY Yayınları, 2021.
- Koç, Hamza. *Re'îsü'l-İhtisâb Şerîf Mu'tasım el-Buhârî Kasîde-i Bürde Tercümesi ve Tahmisi*. İstanbul: DBY Yayınları, 2024.
- Koç, Hamza. "Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Manzum Şerhleri". *Türk Edebiyatında Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'si Cilt 1: Nûshalar-Edebiyata, Sosyal Hayata ve Sanata Etkisi*. İstanbul: DBY Yayınları, 2024.
- Koç, Hamza. "Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Manzum Tercümeleri". *Türk Edebiyatında Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'si Cilt 1: Nûshalar-*

Edebiyata, Sosyal Hayata ve Sanata Etkisi. İstanbul: DBY Yayınları, 2024.

Köksal, M. Fatih. *Sana Benzer Güzel Olmaz -Divan Şiirinde Nazire-*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2018.

Kurnaz, Cemal-Çeltik, Halil. *Divan Şiiri Şekil Bilgisi.* Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları, 2013.

Meşe, Ramazan. "İ'tizâr ve İsti'tâf Şiiri -Cahiliye ve İslâmî Dönem". *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 10/1 (2019), 195-216.

Öztürk, Murat. *Şiirin Merhamet Kanatları Klasik Türk Şiirinde Afnâmeler.* Ankara: Grafiker Yayınları, 2022.

Reşid Yahyâvî. *eş-Şi'riyyetü'l-'Arabîyyetü el-Envâ' ve'l-Ağrâz.* Mağrip: Dâru Afrika eş-Şark.

Saraç, M. A. Yekta. *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye.* İstanbul: Gökkubbe Yayınları, 2013.

Şimşek, Sultan. "Arap Edebiyatında Mevlid Türünün Gelişim Seyri ve Türkçe Mevlidlere Etkisi". *Türk Kültüründe Mevlit Geleneği Uluslararası Sempozyumu.* ed. Hakan Yekbaş. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2023.

Yalar, Mehmet. "İslami Arap Şiiri ve Hz. Peygamber". *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/1 (2009), 61-88.

Yalçınkaya, Şerife. *ŞâirinLirik Mülkü Gazel Türk-Osmanlı Gazeli.* Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2022.

Yıldırım, Sefer-Irmak, Mustafa. "Mehmed et-Trabzonî ve 'Ucâletu'z-zâd fî şerh-i Zuhri'l-me'âd fî mu'ârazati Bânet Su'âd Adlı Eseri". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2022), 82-103.